

MADDE 89

DR. ÖĞR. ÜYESİ YASEMİN TAŞDEMİR

PRİM BORÇLARINA HALEF OLMA, GECİKME CEZASI VE GECİKME ZAMMI İLE İADESİ GEREKEN PRİMLER

MADDE 89- (Değişik birinci fıkra: 17/4/2008-5754/53 md.) Sigortalının çalıştırıldığı işyeri aktif veya pasifi ile birlikte devralınır veya intikal ederse ya da başka bir işyerine katılır veya birleşirse eski işverenin Kuruma olan prim ile gecikme cezası, gecikme zammı ve diğer ferilerinden oluşan borçlarından, aynı zamanda yeni işveren de müştereken ve müteselsilen sorumludur. Bu hükme aykırı sözleşme hükümleri Kuruma karşı geçersizdir. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usûl ve esasları belirlemeye Kurum yetkilidir.

Kurumun prim ve diğer alacakları süresi içinde ve tam olarak ödenmezse, ödenmeyen kısmı sürenin bittiği tarihten itibaren ilk üç aylık sürede her bir ay için %3 (%2) oranında gecikme cezası uygulanarak artırılır. Ayrıca, her ay için bulunan tutarlara ödeme süresinin bittiği tarihten başlamak üzere borç ödeninceye kadar her ay için ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak bir önceki aya ait Yeni Türk Lirası cinsinden iskontolu ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin aylık ortalama faizi bileşik bazda uygulanarak gecikme zammı hesaplanır. Ancak, ödemenin yapıldığı ay için gecikme zammı günlük hesaplanır. Cumhurbaşkanı, ilk üç ay için uygulanan gecikme cezası oranını iki katına kadar artırmaya veya bu oranı %1 oranına kadar indirmeye, yeniden kanunî oranına getirmeye ve uygulama tarihini belirlemeye yetkilidir. Dava ve icra takibi açılmış

olsa bile, prim ve diğer Kurum alacaklarının ödenmemiş kısmı için gecikme cezası ve gecikme zammı tahsil edilir.

Yanlış veya yersiz alınmış olduğu tespit edilen primler, alındıkları tarihten on yıl geçmemiş ise, hisseleri oranında işverenlere, sigortalılara, isteğe bağlı sigortalılara veya genel sağlık sigortalılarına veya hak sahiplerine kanunî faizi ile birlikte geri verilir. Kanunî faiz, primin Kuruma yatırıldığı tarihi takip eden ay başından, iadenin yapıldığı ayın başına kadar geçen süre için hesaplanır. Ancak Borçlar Kanununun 65 inci maddesi hükmü saklıdır.

Prim iadesi nedeniyle sigortalıların, isteğe bağlı sigortalıların, genel sağlık sigortalılarının aylık, gelir, ödenek ve sağlık hizmetlerinden yararlanma şartlarını yitirmeleri durumunda, bu Kanuna göre ödenen aylık, gelir ve ödenekler ile sağlanan sağlık hizmetleri durdurulur. Yanlış veya yersiz yapılan masraflar 96 ncı madde hükümlerine göre ilgililerden geri alınır.

KAYNAKÇA

- Akyiğit, E., (2023), *Bireysel İş Hukuku*, Güncellenmiş 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Alpagut, G., (2010), *İşyerinin Devri ve İş Sözleşmesini Fesih Hakkı*, Beta Yayıncılık, 2010.
- Aslanköylü, R.; Karaoğlan, N. İ., (2023), *5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Şerhi C. II*, Bilge Yayınevi, Ankara.
- Aydın, U., (2017), "Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri", *Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2015*, s. 557-868, İstanbul.
- Aydın, U., (2022), "Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri", *Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemeleri'nin İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2019-2020*, s. 533-647, İstanbul.
- Balcı, M.; Yılmaz, H., (2014), *Sosyal Sigorta Prim Alacaklarının Takip ve Tahsili*, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Çakmak, İ.; Çakmak, İ. O., (2004), *Şerhli Sosyal Sigortalar Kanunu C. 2*, Yenilenmiş 2. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara.
- Çankaya, O. G.; Çil, Ş., (2011), *İş Hukukunda Üçlü İlişkiler*, Genişletilmiş 3. Baskı, Yetkin Yayınları, 2011.
- Çelik, N., (2023), *İş Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 36. Bası, Beta Yayınları, İstanbul.
- Çenberci, M., (1985), *Sosyal Sigortalar Kanunu Şerhi*, Olgaç Matbaası, Ankara.

Demir, K., (2019), “İşyeri Devrinde Devreden ve Devralan İşverenin Sorumluluğu”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C. 25, S. 2, Prof. Dr. Ferit Hakan Baykal Armağanı, s. 653-681, İstanbul.

Doğan Yenisey, K., (2007), *İş Hukukunda İşyeri ve İşletme*, Legal Yayıncılık, İstanbul.

Ekmekçi, Ö.; Yiğit, E., (2023), *Bireysel İş Hukuku*, Güncellenmiş 5. Baskı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul.

Ertürk, Ş., (2022), *İş Hukuku Dersleri Bireysel İş Hukuku*, Yetkin Yayınları, Ankara.

Gerek, N., (2002), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, 2. Baskı, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 4, Eskişehir.

Gürel, M.; Civan, O. E., (2022), “İşyerinin Birden Fazla Devri Halinde Son Devralanın İlk Devredenine Ödenmemiş Sosyal Güvenlik Prim Borçlarından Dolaylı Sorumluluğu”, *TMF*, C. 8, S. 1, s. 91-114.

Güzel, A.; Ocak, S., (2004), “506 Sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu’nda 4958 Sayılı Kanun ile Yapılan Değişiklikler”, *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Dergisi*, S. 1, s. 121-161.

Güzel, A.; Okur, A. R., Caniklioğlu, N., (2021), *Sosyal Güvenlik Hukuku*, Yenilenmiş 19. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Kabakçı, M., (2019), *Sosyal Sigorta Prim Borçlarından Şahsi Sorumluluk*, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Karabacak, E., (2017), *Prim Ödeme Yükümlülüğüne Aykırılığın Hukuki Sonuçları*, Legal Yayıncılık, İstanbul.

Köme Akpolat, A., (2011), “Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda İyiniyetin Korunması”, *Sicil İş Hukuku Dergisi*, S. 23, s. 195-208, İstanbul.

Özkaraca, E., (2008), *İşyeri Devrinin İş Sözleşmelerine Etkisi ve İşverenlerin Hukuki Sorumluluğu*, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Özkaraca, E., (2020), *Sosyal Sigorta Primlerinde Zamanaşımı*, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Öztürk, B., (2016), *Türk Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler*, Turhan Kitabevi Yayınları, Ankara.

Saraç, C., (1998), *İşverenin Prim Ödeme Yükümlülüğü*, Türkiye İşçi Emeklileri Cemiyeti Yayınları: 9, Ankara.

Sönmez Tatar, G., (2011), *İşyeri Devrinin Kazanılmış Haklara Etkisi*, Türk Ağır Sanayii ve Hizmet Sektörü Kamu İşverenleri Sendikası Yayını, Ankara.

Sözer, A. N., (2011), “Sosyal Güvenlik Hukukunda İyiniyet İlkesi ve Yersiz Ödenen Primlerin İadesi (Şekli Sigorta Geçersiz Sigorta)”, *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukukuna İlişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri 14. Yıl Toplantıları 18-19 Haziran 2010*, s. 106-150, İstanbul.

Sözer, A. N., (2016), “Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtayın 2014 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, *Yargıtay’ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2014*, s. 385-501.

Sözer, A. N., (2023), *Türk Sosyal Sigortalar Hukuku*, Güncellenmiş 6. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Süzek, S., (2021), *İş Hukuku*, Yenilenmiş 21. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Tuncay, A. C., (2015), “Sosyal Sigortaların Genel Hükümleri ve Türleri Açısından Yargıtayın 2013 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi”, *Yargıtay’ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2013*, s. 463-602, İstanbul.

Tuncay, A. C.; Ekmekçi, Ö., (2021), *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 21. Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Tunçomağ, K., (1990), *Sosyal Güvenlik Kavramı ve Sosyal Sigortalar*, Gözden Geçirilmiş ve Yenilenmiş Beşinci Bası, Beta Yayıncılık, İstanbul.

Yetik, M., (2018), *Sosyal Güvenlik Hukukunda Primler ve Prim Teşvikleri*, Legal Yayıncılık, İstanbul.

<https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/22620739>, 15.08.2023 tarihli erişim.

<https://detsis.gov.tr/birim/22620739/22620739/2023-12-30>, 30.12.2023 tarihli erişim.

ANLATIM PLANI

I. İşyerinin Devredilmesi Halinde Yeni İşverenin Sorumluluğu (Prim Borçlarına Halef Olma

A. Sorumluluğun Esasları

B. Sorumluluğun Niteliği ve Kapsamı

II. Gecikme Cezası ve Gecikme Zammı

A. Genel Olarak

B. Uygulanma Süresi

III. Yersiz Olarak Alınan Primler

A. Genel Olarak

B. Yersiz Olarak Alınan Primlerin İadesi

C. Yersiz Olarak Prim Ödenen Haller

D. Yersiz Olarak Alınan Primlerin İadesinin Hukuki Sonuçları

I. İşyerinin Devredilmesi Halinde Yeni İşverenin Sorumluluğu (Prim Borçlarına Halef Olma)

A. Sorumluluğun Esasları

Sigortalı çalıştırılan bir işyerinin devredilmesi halinde sigortalıların hak ve yükümlülükleri aynı şekilde devam edecektir (m. 11/5). 5510 sayılı Kanun m. 89/1 uyarınca sigortalının çalıştırıldığı işyeri aktif veya pasifi ile birlikte devralınır veya intikal ederse ya da başka bir işyerine katılır veya birleşirse eski işverenin Kuruma olan prim ile gecikme cezası, gecikme zammı ve diğer ferilerinden oluşan borçlarından, aynı zamanda yeni işveren de müştereken ve müteselsilen sorumludur. Bu hükme aykırı sözleşme hükümleri Kuruma karşı geçersizdir. Bu fıkranın uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirleme yetkilidir.

Belirtilen düzenlemede işyerinin aktif veya pasifi ile birlikte devralınması¹, intikal etmesi², başka bir işyerine katılması ve başka bir işyeri ile birleşmesi³ işyeri devrine yol açan durumlar olarak sıralanmıştır⁴. 506 sayılı Kanun'un ilgili düzenlemesi olan m. 82'de⁵ sadece işyeri devri veya intikalinden söz edilmekle birlikte 5510 sayılı Kanun m. 89/1'de dört durumun öngörülmüş olması 506 sayılı Kanun'a kıyasen, 5510 sayılı Kanun'da işyeri devrinin kap-

¹ 5510 sayılı Kanun m. 89/1'e karşılık gelen 506 sayılı Kanun m. 82'de işyerinin aktif ve pasifinin birlikte devredilmesi gerekiyordu, Aslanköylü-Karaoğlu, 2023: 1648; Öztürk, 2016: 269; Balcı ve Yılmaz, 2014: 69; 506 sayılı Kanun'un 82. maddesinin Anayasaya aykırılığı sebebiyle Anayasa Mahkemesi'ne yapılan başvuru üzerine ret kararı verilmiştir, AYM. 15.04.1969, E. 1968/64, K. 1969/20, RG. 24.12.1969, 13382.

² İşyerinin miras yoluyla el değiştirmesi intikaldir, Çenberci, 1985; 554; "...işverenin ölümü üzerine işyerinin işler durumda iken mirasçılara geçmesi, şirketin tür değiştirmiş olması da "intikal" olarak nitelendirilmelidir.", Y10HD. 26.03.2009, E. 2007/24086, K. 2009/5197; Ticaret ortaklıklarının birleşmesi, tür değiştirmesi ve bölünmesi de işyeri devri niteliği taşımakta ve m. 89/1'in uygulama alanında yer almaktadır, Saraç, 1998: 75; Gürel-Civan, 2022: 94-95; Öztürk, 2016: 270; Bkz. Alpagut, 2010: 75 vd; Özkaraca, 2008: 61 vd; 2020/20 sayılı İşveren İşlemleri Genelgesi'ne göre tüzel kişiliği olan ortaklıklarda, ortaklardan birinin, daha fazlasının veya tamamının hisselerini başka birine/birilerine devretmesi, şirketteki hakim durumu değiştirse bile, şirketin tüzel kişiliğinde bir değişiklik oluşturmuyacağından, hisse devri işyeri devri olarak nitelendirilmeyecektir, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Sigorta Primleri Genel Müdürlüğü, 2020/20 sayılı Genelge, s. 47; Genelge'nin tam metni için bkz. <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/22620739>; Şirketlerin bölünmesi hakkında ayrıca bkz. 2020/20 sayılı Genelge, s. 51-52.

³ TTK m. 136/1'de katılma terimi için "devralma şeklinde birleşme" ifadesi kullanılmış, ortaklıkların yeni bir ortaklık içinde bir araya gelmeleri de "yeni kuruluş şeklinde birleşme" terimiyle açıklanmıştır, Alpagut, 2010: 76-77; Karabacak, 2017: 131, dn. 55.

⁴ Gürel-Civan, 2022: 93-94.

⁵ 506 sayılı Kanun m. 82/1'e göre "Sigortalıların çalıştırıldığı işyeri devredilir veya intikal ederse, eski işverenin Kuruma olan sigorta primi ile gecikme zammı ve faiz borçlarından, aynı zaman da yeni işveren de müteselsilen sorumlu olur. bu hükme aykırı sözleşmeler muteber değildir".

samının genişlediği sonucuna varılmasına neden olmamaktadır. Zira 5510 sayılı Kanun'da olduğu üzere, 506 sayılı Kanun da hukuki sonuç itibarıyla işveren değişikliğini sağlayan tüm halleri kapsamına almaktadır⁶. Esasen belirtilen tüm bu hallerin temelinde devir ilişkisi bulunmaktadır⁷. İşyeri devrine esas olan hukuki işlem iki taraflı olabileceği gibi tek taraflı da olabilir. Yine hukuki işlem ivazlı yahut ivazsız olabilir⁸. İşyeri devri işyerinin başka bir işverene satılması, kiralanması, bağışlanması, işyeri üzerinde intifa hakkının tesis edilmesi, özelleştirme sonucunda kamuya ait işyerlerinin kısmen veya tamamen başka birine devredilmesi gibi hallerde gerçekleşebilir⁹.

5510 sayılı Kanun m. 89/1 kapsamında işyeri devrinin söz konusu olabilmesi için işyerinin, işler bir halde sigortalıları ile birlikte yeni işverene devredilmiş olması gerekmektedir¹⁰. Bu durum İş Kanunu'nda olduğu üzere, 5510 sayılı Kanun anlamında işyeri devrinden bahsedebilmek için de ekonomik

⁶ Kabakçı, 2019: 40.

⁷ Karabacak, 2017: 131; "İşverenin kendi sorumluluğu altında işi üçüncü kişilere yaptırtması, devir anlamına gelmez.", YHGK. 23.06.1976, 10-1696/2345, Çenberci, 1985: 557; Çakmak-Çakmak, 2004: 2296; "Olayda davacının pavyon işyerini devraldığı ve aynı işi sürdürdüğü açıkça anlaşıldığına göre salt işyeri bildirgesinde imzasının bulunmaması ve mal sahibiyle yeni bir kira sözleşmesi yapması, yeni işveren sayılmasını engellemez.", Y10HD. 14.05.1974, 2680/3643, Çenberci, 1985: 557.

⁸ Özkaraca, 2008: 51.

⁹ Özkaraca, 2008: 51-54; Aynı yönde Alpagut, 2010: 70; Çankaya-Çil, 2011: 461; Ayrıca bkz. Çelik ve diğ., 2023: 145-146; Akyiğit, 2023: 55-56; Ertürk: 2022: 86-88; Ekmekçi-Yiğit, 2023: 245-248; İşyeri devrine yol açan hukuki durumlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Alpagut, 2010: 66 vd; Doğan Yenisey, 2007: 201 vd; Özkaraca, 2008: 42 vd; Çankaya-Çil, 2011: 461 vd; "...İşyerinin önceleri gerçek kişi ya da kişilerce işletilmesinin ardından şirketleşmeye gidilmesi halinde, bu işlem de bir tür işyeri devridir. Önceki işverenlerin devralan tüzel kişi işverenin ortakları olması bu devir ilişkisini ortadan kaldırmamaktadır. Aynı şekilde daha önce tüzel kişi şirket olan işverenin işyerini bir gerçek şahsa devretmesi de mümkündür. Devralanın şirketin hissedarlarından biri olması da imkan dahilindedir. Adi ortaklardan bir ya da bazılarının hisselerini devri de sorumlulukların belirlenmesi noktasında işyeri devri olarak işlem görmelidir. Banka veya borsa aracı kurulu işyerlerine Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunun el koyması ise işyeri devri niteliğinde değildir. Gerçekten bu halde işyeri devredilmemekte sadece yönetime müdahale edilmektedir. Özelleştirme işlemi sonucu kamuya ait hislerin devri de işyeri devri olarak değerlendirilemez. Belirtilen işlemde, işyeri aynı tüzel kişilik altında faaliyetini sürdürmekte sadece kamuya ait hisselerin bir kısmı ya da tamamı el değiştirmiş olmaktadır. Bununla birlikte tamamı kamuya ait olan bir işyerinin özelleştirme işlemi sonucu başka bir işverene geçmesi işyeri devri olarak değerlendirilmelidir..." , Y9HD. 16.06.2008, E. 2008/20332, K. 2008/15696.

¹⁰ Çenberci, 1985: 554; Aslanköylü-Karaoğlu, 2023: 1653; Saraç, 1998: 72; Sönmez Tatar, s. 132; Gürel-Civan, 2022: 92; Karabacak, 2017: 133; Öztürk, 2016: 271.

birliğin¹¹ devredilmesi gereğini ortaya koymaktadır¹². İşyerinin sigortalılar olmadan devri mevzu bahis olursa bu durumda işyeri devri değil, mamelek devri söz konusu olmaktadır¹³. 10. Hukuk Dairesi'ne göre "Sosyal Güvenlik Hukuku anlamında bir işyerinin devrinden bahsedebilmek için; o işyerinin sigortalıları ile yeni bir işverenin emrine geçmiş bulunması şartı aranır. Zira Sosyal Güvenlik Hukuku yönünden bir işyerinden söz edilebilmesi için, o işyerinde bir çalışanın bulunması gereklidir. Çalışan sigortalıları ile birlikte ve faal bir şekilde olmaksızın bir işyerinin tesisat, makine, bina gibi unsurlarının devredilmesi, ya da daha sarıh bir ifadeyle, satılması, işyeri devri olarak değerlendirilemez¹⁴".

İşyeri kapatıldıktan sonra aynı yerde yeni bir işyeri açılması durumu işyeri devri niteliğini taşımamaktadır¹⁵. 10. Hukuk Dairesi'ne göre de "Bir işverenin, işyerindeki işi durdurup tüm çalışanların iş akitlerini feshetmesi sonrasında, işyerinin aktif ve pasif varlıklarını başka birine satışı, Sosyal Güvenlik Hukuku yönünden işyeri devri kavramını içermez¹⁶". Şüphesiz her somut olay özelinde değerlendirme yapılması hususunu göz ardı etmemek gerekir. Örneğin işyerinde faaliyetin birkaç gün durdurulmasından sonra işyerinin devredilmesi ve bu devrin hemen sonrasında aynı işin yapılması amacıyla,

¹¹ Ekonomik birlik hakkında bkz. Süzek, 2021: 205-206; Alpagut, 2010: 29 vd; Doğan Yenisey, 2007: 178 vd; Ertürk: 2022: 89-91; Ekmekçi ve Yiğit, 2023: 244 vd; Özkaraca, 2008: 21 vd; "...devir, bir ekonomik bütünlüğü olan işletme veya işyeri ya da işyerinin bir kısmının kendi kimliğini koruyarak devrini ifade eder... Kimliğini muhafaza edecek şekilde bir ekonomik bütünlüğün devredilip devredilmediği, her somut devir olayında ayrı ayrı incelenmelidir... Ağırlıklı olarak işgücünün önem arzettiği bazı hizmetlerde, işçilerin tamamı ekonomik bütünlüğü oluşturabilir. Bu tür bir faaliyette yeni işletme sahibi, hem selefının icra ettiği faaliyetlerin aynısını sürdürüyor, hem de önceki işverenin ilgili faaliyeti için kullandığı işçilerin sayı ve uzmanlık yönü itibarı ile önemli sayılabilecek bir kısmını da devralarak çalıştırmaya devam ediyorsa, devralınan ekonomik bütünlüğün kimliğini koruduğu söylenebilecektir. Adalet Divanı işyeri veya işyerinin bir bölümü kavramını tarif etmeyerek, onun yerine ekonomik bütünlük kavramını merkez olarak kabul etmektedir. Ekonomik bütünlük, mal veya hizmet yönetimine teknik amacın izlendiği fonksiyon görebilen bir organizasyon bütünlüğüdür...", Y9HD. 06.04.2009, E. 2009/13501, K. 2009/9655.

¹² Gürel-Civan, 2022: 92-93; Öztürk, 2016: 270; Belirtilen hususa 2020/20 sayılı İşveren İşlemleri Genelgesi'nde de değinilmiştir. Buna göre "Bir işyerinin devri demek onun bütün hukuki neticeleriyle birlikte, yani aktifi ve pasifi, işçisi ve tesisatı ile birlikte faaliyet halinde bir başkasına geçmesi demek olup bu şartlarla yapılan bir devir anlaşması, çalışanların hizmet akitlerinin kesintisiz olarak devamı, yani yeni işverenin bu akitleri tanımasını kapsayacağından el değiştirme sayılacaktır.", 2020/20 sayılı Genelge, s. 45.

¹³ Çankaya-Çil, 2011: 459; Karabacak, 2017: 132; Aynı yönde Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1648.

¹⁴ Y10HD. 27.09.2021, E. 2021/4444, K. 2021/11033.

¹⁵ Çenberci, 1985: 554; Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1653; Ekmekçi-Yiğit, 2023: 247.

¹⁶ Y10HD. 27.09.2021, E. 2021/4444, K. 2021/11033.

aynı sigortalılarla tekrar faaliyete başlanması halinde m. 89/1 kapsamında işyeri devri gerçekleşmiştir¹⁷.

Yargıtay kararlarında da belirtilen hususlar vurgulanmıştır. Buna göre "... işyeri faal (işler) iken ve sigortalılar ile birlikte devir ve intikal olgusunun gerçekleşmesi zorunludur. İşyerinin işler durumda iken satılması, kiraya verilmesi, hibe edilmesi "devir" olarak, işverenin ölümü üzerine işyerinin işler durumda iken mirasçılara geçmesi, şirketin tür değiştirmiş olması da "intikal" olarak nitelendirilmelidir. Buna karşılık sigortalıların çalışmalarına son verilip işyerinin kapatılmasından sonra yeni bir işyeri açılması, işverenin sorumluluğu altında işyerinde başkalarının çalıştırılması, örneğin işyerinin işveren vekilince yönetilmesi gibi olgular, devir anlamında değildir¹⁸". Yine 21. Hukuk Dairesi'ne göre "...işyerindeki işin işverenin kendi sorumluluğu altında başkasına yaptırılması, işyerinin kira sözleşmesine son verilip boşaltıldıktan sonra başkasına kiralanması, sadece işyerindeki malzemelerin satılması eski müteahhidin sözleşmesi feshedilip geriye kalan işin eksiltmeyle bir başka müteahhide ihale edilmesi gibi durumlarda devirden söz edilemeyeceği Yargıtay'ın oturmuş ve yerleşmiş görüşlerindedir¹⁹".

İşyerini devralan işverenin prim borçlarına halef olması için işyeri devri sözleşmesinin geçersiz olmaması gerekmektedir²⁰. Yargıtay'a göre "İşyerini devreden işverenle devralan işveren arasında yapılan satış sözleşmesi geçersiz sayılsa bile devralan kişi sigortalı çalıştırarak işyerini işletmeye devam etmiş ise kuruma karşı kendi dönemiyle sınırlı olarak sorumludur²¹".

İşyeri devrinin şüphesiz, rızaya dayalı olarak yapılmış olması gerekir²². İşyerinin kiracısının kiracılık sıfatının idari kararlarla kaldırıldığı, aynı işyerinin yeni

¹⁷ Güzel ve diğ., 2021: 350.

¹⁸ Y10HD. 26.03.2009, E. 2007/24086, K. 2009/5197.

¹⁹ Y21HD. 26.04.2011, E. 2010/3118, K. 2011/3980.

²⁰ Çenberci, 1985: 554; Aslanköylü-Karaoğlan, 2023; 1650, 1655; Saraç, 1998: 72, 76; Sönmez Tatar, 2011: 134.

²¹ Y10HD. 10.05.1976, 7914/3388, Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1660.

²² Saraç, 1998: 72; Nitekim bir işyerinin cebri icra yolu ile el değiştirmesi durumunda işyeri devrinden söz edilemez, Özkaraca, 2008: 42; Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1650; Ekmekçi-Yiğit, 2023: 247; Bununla birlikte 9. Hukuk Dairesi'nin bir kararında, cebri icra yolu ile el değiştirmeye işyeri devri (İş Kanunu m. 6) hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmiştir. Buna göre "Somut olayda davacının çalıştığı kooperatif işyeri cebri icra yoluyla satılmak suretiyle devredilmiştir". 10. Hukuk Dairesi'nin bir kararında ise inşaatı tamamlanmamış bağımsız bölümler, müteahhit firmadan cebri icra yoluyla bankaya geçmiştir. Banka daha sonra üçüncü kişiye bağımsız bölümleri satmıştır. Müteahhit firmanın Kuruma olan prim borcundan, bağımsız bölümleri satın alan üçüncü kişinin 506 sayılı Kanun m. 82 (m. 89/1) kapsamında sorumlu olmayacağına hükmedilmiştir. Kararın gerekçesi şu şekildedir: "Eldeki somut olayda, dava dışı ... Gayrimenkul A.Ş'nin borcundan dolayı ... İli ... İçresi 2380 ada 3 parselde kayıtlı 293 adet taşınmaz ... İcra Müd. 2009/1951 talimat sayılı dosyası üzerinden ihale alıcısı ... Bankası A.Ş. adına alacağı mahsuben ihale edildiği, davacı ve ihale alıcısı ... Bankası A.Ş. arasındaki 14.12.2012 tarihli sözleşme ile 10.000.000

kiracıya idari kararlarla devredildiği ve yeni kiracıya 506 sayılı Kanun m. 82'nin (m. 89/1) uygulandığı hukuki uyumsuzlukla ilgili Yargıtay, 506 sayılı Yasa'nın 82'nci maddesinin öngördüğü şekilde eski ve yeni işverenler arasında rızaen yapılmış, yeni işverenin eski işverenin yasal yükümlerinden sorumlu kılacak biçimde bir devir işleminin varlığından söz edilemeyeceğini vurgulamıştır²³.

Yargıtay, m. 89/1'in öngördüğü sorumluluktan kurtulma amaçlı muvazaalı devirlerin dikkate alınmayacağını da kabul etmektedir. "...Örneğin; işyeri kapatılmadığı halde kapatılmış gibi işlem yapılmakta, devir sözleşmesinin düzenlenmesinden kısa bir süre önce sigortalıların hizmet akitleri feshedilip daha sonra aynı sigortalılar yeni işverence yeniden işe alınmaktadır. Hatta işyerinin kapatılması amaçlanmadan, önceki sigortalıların tümü işten çıkartılıp başka sigortalılar işe alınarak, işyeri aynı amaçla ve önceki iş türüyle işletilebilmektedir. Bu gibi durumlarda, tarafların gerçek iradeleri, Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinde açıklanan objektif iyi niyet (dürüstlük) kuralı kapsamında yorumlanıp belirlenerek sonuca gidilmelidir²⁴". Yine davalı şirketin, işyerini devralmadıkları sadece kiraladıklarını ve bu sebeple işyeri sahibinin prim borcundan dolayı sorumlu tutulmayacağını tespit edilmesini talep ettiği uyumsuzlukta 21. Hukuk Dairesi, dosya kapsamında devir işleminin gerçekleştiği ve muvazaaya dayanan kira sözleşmesi yapıldığı sonucuna ulaşmış ve davalı şirketin sorumlu tutulması gerektiği yönünde hüküm kurmuştur²⁵.

B. Sorumluluğun Niteliği ve Kapsamı

Devralan işverenin sorumluluğunun hukuksal dayanağı, sigorta primi ile buna bağlı olarak gecikme cezası, gecikme zammı ve diğer ferilerinden oluşan borçlarla sınırlı olmak üzere "halefiyet"tir²⁶. Devreden ve devralan işveren bu borçlardan müteselsilen sorumludur. Kurum belirtilen borçlardan dolayı

dolar karşılında satın alındığı, kuruma tescil başvurusunda bulunması üzerine ayrı bir sicil numarası verilerek ayrı bir dosya açıldığı, mülkiyeti dava dışı ... Gayrimenkul A.Ş.'ye ait olan taşınmazların borcu sebebiyle satıldığı burada anlaşma ile devrin söz konusu olmadığı gibi davacının ihale alıcısı olmadığı, davalı Kurum tarafından dava dışı ... Gayrimenkul A.Ş. ihale alıcısı ... Bankası A.Ş. ve davacı arasında muvazaalı işlem yapılarak devir olduğu yönünde bir iddianın da bulunmadığı, ayrıca taşınmazların icra yoluyla satış aşamasında dava dışı ... Gayrimenkul A.Ş.'nin Kuruma borcu olduğu yönünde taşınmazlar üzerinde şerh ve haciz olmadığı dikkate alındığında yapılan satış işleminin 506 Sayılı Kanun'un 82. maddesi anlamında bir devirden söz edilemeyeceğinden davacının üçüncü kişi olan dışı ... Gayrimenkul A.Ş.'nin borcundan sorumlu olamayacağı gözetilerek karar verilmesi gerekirken..." , Y10HD. 15.06.2017, E. 2016/11911, K. 2017/5077.

²³ Y10HD. 14.9.1976, E. 1976/982, K. 1976/5824.

²⁴ Y10HD. 26.03.2009, E. 2007/24086, K. 2009/5197.

²⁵ Y21HD. 27.04.2004, 457/4186, Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1659.

²⁶ Y10HD. 26.03.2009, E. 2007/24086, K. 2009/5197; "...İşyerinin gerçek devir ve intikalinde, işyeri değil, onun işvereni değiştirmekte ve yeni işveren, eskisinin halefi olmaktadır..." , Y21HD. 27.04.2004, E. 2004/457, K. 2004/4186.

devren işverene veya devralan işverene yahut ikisine birden başvurabilir. Ancak işyerinin mirasçılara intikali durumunda, muris yaşamıyor olacağı için muris ile mirasçılarının müteselsil sorumluluğu bulunmamakta, mirasçılarının kendi aralarında müteselsil sorumluluğu bulunmaktadır²⁷.

Müteselsil sorumluluk düzenlemesi ile devredilen işyerindeki sigortalıların sosyal sigorta haklarının korunmasının ve işverenlerin Kuruma olan borçlarından kurtulmalarını engellemenin amaçlandığı doktrinde vurgulanmaktadır²⁸. Müteselsil sorumluluğun kapsamında devreden işverenin tüm yükümlülükleri değil; prim, gecikme cezası, gecikme zammı ve diğer ferileri bulunmaktadır²⁹. Yargıtay devralan işverenin sorumluluğunun, kesinleşmiş prim borçlarına ilişkin olduğunu vurgulamıştır³⁰. 10. Hukuk Dairesi'ne göre işyerini devralan işveren, devreden işverenin defter ve kayıtlarının geçersizliğinden ötürü sorumlu tutulamaz³¹; aynı şekilde devralan işveren, devreden işverene ait defter ve kayıtları göstermekle yükümlü değildir³². Yine 10. Hukuk Dairesi'nin bir başka kararında da devreden işverenin idari para cezası borcunun m. 89/1 kapsamında olmadığı kabul edilmiştir³³ ki bu sonuç, cezaların şahsiliği ilkesinin gereğidir³⁴. Müteselsil sorumluluk, devreden işveren döneminde doğan belirtilen borçları kapsadığı için geçmişe yöneliktir, devralan işveren dönemindeki prim borçlarını içermemektedir³⁵. Müteselsil

²⁷ Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1656; Karabacak, 2017: 133.

²⁸ Sönmez Tatar, 2011: 132; Civan-Gürel, 2022: 95; Karabacak, 2017: 132; Saraç, 1998: 71; Aynı yönde Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1649, 1653.

²⁹ Çenberci, 1985: 555; Tuncay-Ekmekçi, 2021: 246; Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1653; Kabakçı, 2019: 40; Sönmez Tatar, 2011: 131; Gürel-Civan, 2022: 95.

³⁰ "Devir durumunda yeni işverenin sorumluluğu, kesinleşmiş prim borçlarına ilişkindir (...yoksa), kesinleşme için yasalarda öngörülen işlemlerde yeni işverenin taraf olmasını, örneğin, ölçümleme borç tebligatının alınmasını, Prim İtiraz Komisyonuna itirazı, giderek, mahkemede taraf olma zorunluluğunu kapsamaz.", Y10HD. 11.05.1976, 96/3400, Çenberci, 1985: 557; Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1659-1660.

³¹ Y10HD. 01.06.1978, 4187/6981, Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1659; Çenberci, 1985: 557.

³² Y10HD. 03.10.1974, 4314/5861, Çenberci, 1985: 557; Çakmak-Çakmak, 2004: 2295; Bununla birlikte "İşyerinin miras yolu ile geçişi (=intikali) durumunda yeni işverenler, yani mirasçılar, eski işverenin defter ve kayıtlarını dahi göstermekle yükümlüdürler.", Y10HD. 12.12.1974, 5981/7150, Çenberci, 1985: 557; Çakmak-Çakmak, 2004: 2205.

³³ Y10HD. 20.10.2015, E. 2015/13993, K. 2015/17242; 5510 sayılı Kanun m. 89/1'deki "diğer ferileri" ifadesinin prime bağlı olan kalemler olarak anlaşılması gereği hakkında ayrıca bkz. Kabakçı, 2019: 63 vd.

³⁴ Tuncay-Ekmekçi, 2021: 246; Sözer, 2023: 229; Kabakçı, 2019: 64.

³⁵ Kabakçı, 2019: 40; Saraç, 1998: 76; Gürel-Civan, 2022: 95-96; Sönmez Tatar, 2011: 135; "SSK 82 (m. 89/1), genel olarak, sadece yeni işverenin eski işverene ait prim borçlarından sorumlu bulunduğu esasını öngörmüştür. Yoksa, eski işverenin dahi yeni işverenin prim borçlarından sorumlu tutulacağı yollu bir hükmü içermemektedir..." Y10HD. 13.04.1984, 1967/2088, Çenberci, 1985: 556; "...hacze konu prim borcunun devredilen Rehabilitasyon Merkezi'nin devir öncesi dönem prim borçlarından kaynaklanıp kaynaklanmadığı dosya kapsamından anlaşılamamaktadır. Bu nedenle; davalı Kurum kayıtları ve takip dosyası

sorumluluğun kaldırılması hususunda işyerini devreden ve devralan işveren anlaşmalar dahi bu anlaşma iç ilişkide geçerli olacak, Kuruma karşı hüküm ifade etmeyecektir³⁶. 10. Hukuk Dairesi'ne göre müteselsil sorumlu olan işverenlerden birine karşı zamanaşımı kesilince, diğerine karşı da kesilmiş olacaktır³⁷.

İş Kanunu'nda işyeri devrinde devreden işverenin müteselsil sorumluluğu iki yıllık süre ile sınırlandırılmış iken m. 89/1'de, zamanaşımı olgusu hariç olmak üzere, bu yönde bir sınırlama bulunmamaktadır³⁸. Yine İş Kanunu m. 6'da devir tarihinde işyerinde mevcut olan iş sözleşmelerinin bütün hak ve borçları ile birlikte devralana geçeceği belirtildiği için devralan işverenin müteselsil sorumluluğunun, iş sözleşmesi işyerinin devrinden önce sona ermiş olan işçilerin alacaklarını kapsamadığı neticesine ulaşılmaktadır. 5510 sayılı Kanun m. 89/1'de ise bu yönde bir sınırlama bulunmadığı ve devreden işverenin Kuruma olan prim ile gecikme cezası, gecikme zammı ve diğer ferilerinden oluşan borçlarından müteselsil sorumluluk doğacağı açıkça vurgulandığı için işyeri devrinden önce iş sözleşmesi sona eren işçilerin sözleşmelerinden kaynaklanan ve m. 89/1'de sayılan borçlardan devralan işverenin müteselsil sorumluluğu bulunmaktadır³⁹.

İşyerinin birden fazla devri halinde son devralan işverenin, ilk devreden işverenin dönemindeki m. 89/1'deki borçlarından sorumlu olup olmayacağı ile ilgili Yargıtay 2018 yılında görüşünü değiştirmiştir⁴⁰. 10. Hukuk Dairesi'nin 2018 yılından önceki kararlarında müteselsil sorumluluk işyerini devreden ve devralan işverenle sınırlandırılmış ve son devralan işveren ilk işverenin dönemindeki borçlarından sorumlu tutulmamıştır. Buna göre, "İşyerinin zincirleme devirlerinde, ilk devralanın, devraldığı kişinin prim borcundan ötürü sorumlu tutulabileceği işyerini, ikinci devralan durumunda olan kişinin, işyerinin ilk sahibinin prim borçlarından sorumlu tutulamaz"⁴¹. 2018 yılından itibaren aksi yönde görüş, 10. Hukuk Dairesi'nin içtihadı haline gelmiştir⁴². Buna göre "5510 sayılı Yasanın 89. maddesi gereği, yeni işveren sifa-

getirilerek söz konusu hacze konu prim borçlarının kaynaklandığı işyeri belirlenerek devredilen işyeri ile ilgisi ve bağlı olarak davacının söz konusu prim borçlarından sorumlu olup olmadığı belirlenip sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken,...", Y10HD. 06.03.2014, E. 2014/2478, K. 2014/4729; Kararın değerlendirmesi için bkz. Sözer, 2016: 386-387.

³⁶ Tunçomağ, 1990: 200; Çenberci, 1985: 555; Tuncay-Ekmekçi, 2021: 246; Sözer, 2023: 229; Saraç, 1998: 77; Kabakçı, 2019: 41; Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1656; Y10HD. 11.12.1980, 6568/7258, Çenberci, 1985: 556-557.

³⁷ Y10HD. 11.12.1980, 6568/7258, Çenberci, 1985: 556-557.

³⁸ Tuncay-Ekmekçi, 2021: 246; Sözer, 2023: 229; Kabakçı, 2019: 43; Gürel-Civan, 2022: 96, 99; Demir, 2019: 660; Yetik, 2018: 166; Karabacak, 2017: 133; Öztürk, 2016: 272.

³⁹ Gürel-Civan, 2022: 98.

⁴⁰ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. Gürel-Civan, 2022: 102 vd.

⁴¹ Y10HD. 30.06.2016, 2014/22939, K. 2016/10908.

⁴² Konu ile ilgili doktrin görüşleri ve değerlendirme için bkz. Gürel-Civan, 2022: 104 vd.

tı ile son işverenin, eski işverenlerin Kuruma ödenmemiş kamu borçlarından dolayı sorumlu tutulması gerekir. Aksi düşünce, zincirleme devir yolu (iki ve daha fazla devretme hali) ile eski işveren ile birlikte (bir sonraki) yeni işvereni sorumluluktan kurtarma sonucunu doğurabilecektir⁴³".

II. Gecikme Cezası ve Gecikme Zammı

A. Genel Olarak

Kurumun prim ve diğer alacaklarının süresi içinde ve tam olarak ödenmesinin en önemli müeyyidesi gecikme cezası ve gecikme zammının uygulanmasıdır⁴⁴.

5510 sayılı Kanun m. 89/2 uyarınca Kurumun prim⁴⁵ ve diğer alacakları süresi içinde ve tam olarak ödenmezse, ödenmeyen kısmı sürenin bittiği tarihten itibaren ilk üç aylık sürede her bir ay için %3 oranında gecikme cezası uygulanarak artırılır⁴⁶. Ayrıca, her ay için bulunan tutarlara ödeme süresinin bittiği tarihten başlamak üzere borç ödeninceye kadar her ay için ayrı ayrı Hazine Müsteşarlığınca açıklanacak bir önceki aya ait Türk Lirası cinsinden iskonto lu ihraç edilen Devlet iç borçlanma senetlerinin aylık ortalama faizi bileşik bazda uygulanarak gecikme zammı hesaplanır. Ancak, ödemenin yapıldığı ay için gecikme zammı günlük hesaplanır.

⁴³ Y10HD. 18.12.2018, 2018/4676, 2018/10781; Aynı yönde Y10HD. 23.09.2020, 2019/3879, 2020/4779.

⁴⁴ Güzel ve diğ., 2021: 342; Sözer, 2023: 155; 506 sayılı Kanun'un 80. maddesindeki Kurumun prim alacaklarına uygulanacak gecikme zammı oranını tespit etmeye 6183 sayılı Kanun m. 51 uyarınca Bakanlar Kurulu'nun yetkili olması durumu, 4958 sayılı Kanun'la değiştirilmişti (Bkz. Güzel-Ocak, 2004: 149 vd.). 4958 sayılı Kanun'la önce Kurumun prim ve diğer alacaklarının süresi içinde ve tam olarak ödenmemesi halinde ödenmeyen kısmın sürenin bittiği tarihte %10 oranda artırılacağı düzenlenmiş, daha sonra 5458 sayılı Kanun'la 80. madde son halini almıştı, Güzel ve diğ., 2021: 342, dn. 384; 506 sayılı Kanun'un 5510 sayılı Kanun'dan önceki hali için bkz. 28.03.2006 tarih ve 16-367 Ek sayılı Genelge.

⁴⁵ 5510 sayılı Kanun m. 88/22 uyarınca "Sigortalılar ile tüzel kişilerin kasıt, kusur, hata veya yanıltıcı beyanından kaynaklanmaması şartıyla, sigortalılarca ödenen prim ve prime ilişkin borcun noksan tahakkuk ettirildiğinin Kurumca sonradan tespit edilmesi hâlinde tespit edilen fark prime ilişkin borç aslına, tebliğ tarihinden itibaren 89 uncu maddenin ikinci fıkrasına göre gecikme cezası ve gecikme zammı uygulanır".

⁴⁶ Gecikme cezası oranı daha önce %3 iken belirtilen düzenlemedeki Bakanlar Kurulu'nun bu oranı, iki katına kadar artırma veya bu oranı %1 oranına kadar indirme, yeniden kanunî oranına getirme ve uygulama tarihini belirleme yetkisi doğrultusunda Bakanlar Kurulu gecikme cezası oranını, 28.4.2010 tarihini takip eden aybaşından geçerli olmak üzere %2 olarak belirlemiştir (1.3.2010 tarihli ve 2010/260 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı – RG. 28.04.2010, 27565). Düzenlemedeki "Bakanlar Kurulu" ibaresi 2.7.2018 tarihli ve 703 sayılı KHK ile "Cumhurbaşkanı" şeklinde değiştirilmiştir. Gecikme cezası oranı, 12.3.2024 tarihli ve 32487 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 8256 sayılı Cumhurbaşkanî Kararının 1. maddesiyle %3 (kanuni oran) olarak belirlenmiştir.

Gecikme cezası prim ve diğer alacakların ödeme süresinin bittiği tarihten başlayarak ilk üç aylık süre için hesaplanmakta, gecikme cezasının eklenmesiyle elde edilen toplam borç üzerine de gecikme zammı uygulanmaktadır⁴⁷. İlk üç aylık dönemde çifte müeyyide uygulanmaktadır. Üç aylık sürenin dolmasından sonra borç ödeninceye kadar olan dönemde sadece gecikme zammı uygulaması sürdürülmektedir⁴⁸.

5510 sayılı Kanun m.89/2'de Kurumun prim ve diğer alacakları için hüküm öngörüldüğü için Kurumun diğer alacaklarını belirlemek adına doktrinde 5502 sayılı Kanun m. 34'e başvurulmaktadır. Belirtilen düzenlemede sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası prim gelirlerinin, idarî para cezalarının, gecikme cezalarının, gecikme zamlarının ve katılım paylarının Kurumun gelirleri arasında sıralanması sebebiyle süresi içinde ve tam olarak ödenmeyen idari para cezalarının da m. 89/2 doğrultusunda gecikme zammı ile tahsil edileceği neticesine ulaşılmaktadır⁴⁹. Hukuk Genel Kurulu da 5502 sayılı Kanun m. 34'e atıf yapmak suretiyle diğer alacaklar ifadesinin idari para cezalarını da kapsadığına hükmetmiştir⁵⁰. Her ne kadar 5502 sayılı Kanun m. 34, 703 sayılı KHK⁵¹ ile yürürlükten kaldırılmış olsa da 5502 sayılı Kanun'un yürürlükte olan 37. maddesinin 3. fıkrasında, mülga 34. maddedeki gelirler sıralanmakta ve bunların Kurum alacağı olduğu ifade edilmektedir⁵². Nitekim 5510 sayılı Kanun m. 102/6, c. 2'ye göre de tebliğ tarihinden itibaren on beş gün içinde ödenmeyen idari para cezaları, 89. madde hükmü gereğince hesaplanacak gecikme cezası ve gecikme zammı ile birlikte tahsil edilir.

Sigortalılar ile tüzel kişilerin kasıt, kusur, hata veya yanıltıcı beyanından kaynaklanmaması şartıyla, sigortalılarca ödenen prim ve prime ilişkin borcun noksan tahakkuk ettirildiğinin Kurumca sonradan tespit edilmesi hâlinde

⁴⁷ Tuncay-Ekmekçi, 2021: 242; Sözer, 2023: 156; Kabakçı, 2019: 14.

⁴⁸ Sözer, 2023: 156; Yetik, 2018: 163; Primlerin zamanında ödenmemesi nedeniyle hem 506 sayılı Kanun'da hem de 5510 sayılı Kanun'da idari para cezası müeyyidesi öngörülmemiştir, Kabakçı, 2019: 67.

⁴⁹ Güzel ve diğ., 2021: 343; Öztürk, 2016: 264; 506 sayılı Kanun m. 140 doğrultusunda verilen idari para cezalarının yasal süresi içerisinde ödenmemesi durumunda primlerin tahsilinde olduğu üzere gecikme zammı tahsil edilecektir, (Sosyal Sigortalar Kurumu'nun 9.6.1994 t. ve 16-82 Ek Nolu Genelgesi), Güzel ve diğ., 2021: 342, dn. 383; Güzel-Ocak, 2004: 150.

⁵⁰ YHGK. 18.09.2013, E. 2013/21-105, K. 2013/1362.

⁵¹ Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, RG. 09.07.2018, 30473.

⁵² 5502 sayılı Kanun m. 37/3: "Süresi içinde ödenmeyen sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası primleri, işsizlik sigortası primleri, idarî para cezaları, gecikme zamları, katılım payları Kurum alacağına dönüşür ve bu alacakların tahsilinde, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanununun 51 inci, 102 nci ve 106 ncı maddeleri hariç diğer maddeleri uygulanır".

tespit edilen fark prime ilişkin borç aslına, tebliğ tarihinden itibaren gecikme cezası ve gecikme zammı uygulanacaktır (m. 88/22).

Gecikme zammının hukuki niteliği ile ilgili olarak doktrindeki baskın görüş gecikme zammının nitelikli bir temerrüt faizi olduğu yönündedir⁵³. Yargıtay da, aksi yönde kararları olmakla birlikte⁵⁴, gecikme zammının nitelikli temerrüt faizi olduğunu kabul etmekte ve faize faiz yürütülememesi kuralından hareketle gecikme zammına temerrüt faizinin uygulanamayacağına karar vermektedir⁵⁵.

B. Uygulanma Süresi

Prim ödeme süresinin sona ermesiyle birlikte işlemeye başlayan gecikme zammı, ödeme yapılıncaya kadar işlemeye devam eder⁵⁶. Dava ve icra takibi açılmış olsa bile, prim ve diğer Kurum alacaklarının ödenmemiş kısmı için gecikme cezası ve gecikme zammı tahsil edilir (m. 89/2). Bununla birlikte ge-

⁵³ Güzel ve diğ., 2021: 343; Tuncay-Ekmekçi, 2021: 241; Bkz. Karabacak, 2017: 41-43; Gecikme zammının gecikme tazminatı niteliğinde olduğu görüşü için bkz. Çemberci, 1985: 535.

⁵⁴ “Ancak gecikme zammı faiz olmayıp bir tür gecikme tazminatıdır, Medeni Ceza niteliğindedir. Bu konudaki yargısal görüşler (Çemberci SSK, Şerhi S.637, İşveren Sosyal Politika S.196; 22.11.1991 tarih 5/4 sayılı İçtihadı Birleştirme Kararı) aynı doğrultudadır. Bu nedenle faize faiz yürütülemeyeceği kuralının gecikme tazminatı için uygulanmayacağı açıktır. Tahakkuk ve takip belgesinde belirtilen tarihe kadar tahakkuk ettirilen gecikme zammı tutarı, borçlu işverene tebliğ edilmiş, muaccel hale gelmiş olan gecikme zammı konusunda gecikme zammı tutarının işverene tebliğ tarihinde Borçlar Yasasının 101/1. maddesi gereğince işveren mütemerrit olmuştur. Bu nedenle borç yazısında belirtilen gecikme zammı için borcun tebliğ tarihinden, başka bir anlatımla işverenin mütemerrit olduğu tarihten itibaren faiz istenmesinde yasaya aykırı bir yön bulunmamaktadır.” Y21HD. 09.06.2003, E. 2003/4834, K. 2003/5381; YHGK. 01.11.1989, E. 1988/12-837, K. 1989/567; Y10HD. 25.12.2003, 2003/8662, K. 2003/9805; Ayrıca bkz. Özkaraca, 2020: 55-56.

⁵⁵ YHGK, 18.02.2004, E. 2004/10-104, K. 2004/94; “Gecikme zammı; özünde yeterli bir müeyyide ve faiz niteliğindedir. Kaldı ki, 6183 sayılı Kanunun 51 ve 52. maddeleri gecikme zammına faiz tahakkuk ettirilmesine cevaz vermediği gibi, Hukuk Genel Kurulunun 18.02.2004 gün ve 2004/10-104 Esas 2004/94 sayılı kararında da vurgulandığı gibi, 506 sayılı Yasanın değişik 80. maddesinde Kurumun prim ve benzeri alacakları için genel kuraldan ayrılan bir temerrüt faizine yer verilerek gecikme zammından söz edilmekte ise de, prim borcunun zamanında ödenmemesi hâlinde, Kurumca talep edilecek karşılık, kamu hukuku karakterli bir para alacağı için öngörülen (nitelikli) temerrüt faizinden ibaret olup, genel ilke uyarınca buna ayrıca temerrüt faizi yürütülmesine yasaca olanak bulunmadığı gözetilmeksizin, yazılı şekilde davacının hesaplanan prim ve gecikme zamlarından yasal faiziyle sorumlu olduğunun tespitine karar verilmiş olması,... usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.” Y10HD. 10.06.2014, E. 2014/10075, K. 2014/14223; Y10HD. 29.03.2011, E. 2011/1146, K. 2011/4300; Y21. HD. 16.05.2013, 2012/2291, 2013/9877; Y10HD. 11.02.2010, E. 2008/6828, K. 2010/1621.

⁵⁶ Aslanköylü ve Karaoğlu, 2023: 1651; Özkaraca, 2020: 54; Karabacak, 2017: 43.

cikme cezası ve gecikme zammının işlemeyeceği bazı durumlar mevcut olup; bunlar afet nedeniyle prim borçlarının ertelenmesi, tecil, iflas ve aciz halidir.

Yangın, su baskını, sel, kuraklık, yer kayması, deprem gibi afetlerle ağır has-talık, ağır kaza, tutukluluk ve sabotaj gibi nedenlerle ticari veya ekonomik kayıplara uğrayan işverenler, 4/1-b kapsamındaki sigortalılar ile primlerini kendileri ödeyen sigortalılar açısından prim ödeme aczi durumu ortaya çık-ması durumunda, ödenmesi gereken primlerin ve diğer Kurum alacaklarının ödeme süreleri 5510 sayılı Kanun m. 91 uyarınca Kurum tarafından ertele-nebilmektedir. Kuruma olan borçların ertelenen kısmına gecikme cezası ve gecikme zammı uygulanmamaktadır (m. 91/4).

5510 sayılı Kanun m. 88/16 uyarınca Kurumun süresi içinde ödenmeyen prim ve diğer alacaklarının tahsilinde 51, 102 ve 106. maddeleri hariç ol-mak üzere 6183 sayılı Kanun hükümleri uygulanacaktır. 6183 sayılı Kanun m. 48/1'e göre Kurum alacaklarının vadesinde ödenmesi, haciz uygulaması veya haczedilmiş malların paraya çevrilmesi borçluyu çok zor duruma düşü-recek ise teminat gösterilmiş olmak şartıyla Kurum alacağı, 36 ayı geçmemek üzere ve faiz alınarak tecil olunabilir. Bu süreçte faiz alınacağı için faize faiz uygulanmaması kuralı sebebiyle söz konusu Kurum alacağına, gecikme zam-mı uygulanmayacaktır⁵⁷.

6183 sayılı Kanun m. 52/1'e göre gecikme zammı, iflasın açılmasına kadar uygulanır. İflasın açılmasından sonra gecikme zammı işlemeyecektir. 506 sayılı Kanun döneminde prim borçları hakkında 6183 sayılı Kanun'un tüm hükümleri uygulanmaz iken belirtilen düzenleme ile ilgili içtihat ayrılığı ol-duğu için 1991 yılında Yargıtay İçtihadı Birleştirme Genel Kurulu⁵⁸, 6183 sa-yılı Kanun m. 52'nin prim borçları hakkında uygulanmayacağını, daha açık deyişle gecikme zammının iflasın açılmasından sonra da işletileceğini kabul etmiştir⁵⁹. Ancak 5510 sayılı Kanun ile primlerin takip ve tahsilinde 51, 102 ve 106. maddeleri hariç olmak üzere, 6183 sayılı Kanun'un diğer tüm mad-delerinin uygulanacağı kural altına alındığı için iflasın açılmasından sonra prim borçlarına gecikme zammı işlemeyecektir. Buna rağmen 2011/53 sayılı

⁵⁷ İlgili mevzuat ve detaylı bilgi için bkz. Karabacak, 2017: 44; Ayrıca bkz. Saraç, 1998: 114; "...Hal böyle olunca da; Borçlar Kanunu'nun 100 /son maddesi hükmünde ifadesini bulan "geçmiş günler faizinin tediyesinde temerrüd sebebi ile faiz yürütülemeyeceği" ilkesine aykırı biçimde, gecikme zammının hukuki nitelikçe gecikme tazminatı niteliğinde olduğunun ve bu nedenle de temerrüt faizi yürütülebileceğinin kabulü yerinde değildir. Öte yandan, 6183 Sayılı Kanunun "Tecil" başlığını taşıyan 48. maddesi hükmü kapsamında gecikme zammının da dahil olduğu prim. işsizlik, eğitime katkı payı ve özel işlem vergisinden oluşan borcun kurumca ertelenmesinde; diğer yasal koşulların varlığı yanında, tecil süresince tecil faizi yürütülmesi de, anılan yasal düzenleme gereği olup dava konusu istem bu çerçevede yeniden değerlendirilmelidir..." Y10HD. 28.12.2004, E. 2004/9144, K. 2004/12665.

⁵⁸ YİBGK. 22.11.1991, E. 1990/5, K. 1991/4; Aynı yönde YHGK. 01.11.1989, E. 1988/12-837, K. 1989/567.

⁵⁹ Detaylı bilgi ve karar incelemesi için bkz. Karabacak, 2017: 45

Genelge'de, belirtilen karara atıf yapılmak suretiyle iflasın açılmasından sonra gecikme zammının işletilmeye devam edeceği Kanuna aykırı bir şekilde ifade edilmektedir⁶⁰. 10. Hukuk Dairesi 6183 sayılı Kanununun 52. maddesi gereği iflasın açılmasından sonra gecikme zammından sorumlu olunmayacağı şeklinde karar vermektedir⁶¹.

6183 sayılı Kanun'a göre yapılan takip sonunda, borçlunun haczi caiz malı olmadığı veya bulunan malların satış bedeli borcunu karşılamadığı takdirde borçlu aciz halinde sayılır (m. 75/1). Yapılan takip aşamaları ve bakiye borç miktarı bir aciz belgesinde gösterilerek aciz hali tespit olunur (m. 75/2). Aciz belgesinin tanzim edilme tarihinden itibaren aciz hali devam ettiği süre boyunca prim borcu için gecikme zammı uygulanmaz (m. 52/1)⁶².

III. Yersiz Olarak Alınan Primler

A. Genel Olarak

İşverenin, sigortalının veya Kurumun davranışı sebebi ile işveren veya sigortalılar tarafından Kuruma yersiz prim ödemesi yapılmış olması mümkündür⁶³. 5510 sayılı Kanun m. 89/3'de yersiz alınmış olduğu tespit edilen primlerin iadesi, m. 89/4'de ise prim iadesi nedeniyle Kurum tarafından yapılan yardımlardan yararlanma şartının yitirilmesi durumu düzenlenmektedir.

B. Yersiz Olarak Alınan Primlerin İadesi

5510 sayılı Kanun m. 89/3'e göre yanlış veya yersiz⁶⁴ alınmış olduğu tespit edilen primler, alındıkları tarihten on yıl geçmemiş ise, hisseleri oranında işverenlere, sigortalılara, isteğe bağlı sigortalılara veya genel sağlık sigortalılarına veya hak sahiplerine kanunî faizi ile birlikte geri verilir. Kanunî faiz, primin Kuruma yatırıldığı tarihi takip eden ay başından, iadenin yapıldığı ayın başına kadar geçen süre için hesaplanır. Ancak Borçlar Kanunu'nun 65. maddesi hükmü saklıdır. Borçlar Kanunu'nun 65. maddesi TBK'nin 81. maddesidir ve TBK m. 81'e göre "Hukuka veya ahlaka aykırı bir sonucun gerçekleşmesi amacıyla verilen şey geri istenemez. Ancak, açılan davada hâkim, bu şeyin Devlete mal edilmesine karar verebilir".

⁶⁰ Karabacak, 2017: 46; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Sigorta Primleri Genel Müdürlüğü, 2011/53 sayılı Genelge, s. 45; Genelge'nin tam metni için bkz. <https://detsis.gov.tr/birim/22620739/22620739/2023-12-30>.

⁶¹ Y10HD. 25.03.2014, E. 2013/21222, K. 2014/6804; Y10HD. 15.05.2014, E. 2014/1444, K. 2014/10898.

⁶² Bkz. Karabacak, 2017: 46-47.

⁶³ Sözer, 2023: 231; Sözer, 2011: 107; Köme Akpolat, 2011: 200.

⁶⁴ "Yanlış" ve "yersiz" ifadeleri aynı anlama sahiptir ve mevzuatın belirttiği esaslar dışında alınmış tüm primleri vurgulamaktadır, Çenberci, 1985: 568; Sözer, 2023: 232, dn. 5; Sözer, 2011: 108.

Yersiz ödemenin tanımlandığı 21. Hukuk Dairesi'nin bir kararına göre "Fazla ve yersiz ödeme; işverenlerin, sigortalıların, isteğe bağlı sigortalıların veya genel sağlık sigortalılarının veya hak sahiplerinin Kuruma fazla veya hukuki dayanağı bulunmaksızın yaptığı ödemeyi ifade eder. O halde, bir ödemenin yersiz nitelikte olup olmadığı ödemenin dayanağı olan Kurum işleminin hukuka aykırı olup olmadığına göre belirlenir"⁶⁵.

Primlerin Kuruma yersiz ödenmesi ya hatalı davranış ile ya da hukuka veya ahlaka aykırı bir sonuca ulaşmak amacıyla (hile ile) gerçekleşebilir. İlk ihtimalde yersiz alınan primler, alındıkları tarihten on yıl geçmemiş ise hisseleri oranında ilgililere kanunî faizi ile birlikte geri verilecektir. İkinci ihtimalde ise yersiz alınan primlerin iadesi mümkün değildir⁶⁶.

Yersiz alınan primlerin iade edilmesi için öncelikle primlerin yersiz olarak alınmış olması ve alınma tarihinden itibaren on yıllık sürenin geçmemesi gerekmektedir⁶⁷. Kurumun primleri geri verme yükümlülüğü sebepsiz zenginleşmenin (TBK m. 77 vd.) özel bir türüdür⁶⁸ ve söz konusu yükümlülük on yıllık süre ile sınırlanmıştır. Doktrindeki bir görüşe⁶⁹ göre, on yıllık süre zamanaşımı süresi iken bir diğer görüşe⁷⁰ göre, hak düşürücü süredir. 506 sayılı Kanun'un ilgili hükmü olan 84. maddesinde⁷¹ de on yıllık süreye yer verilmiştir. Yargıtay da on yıllık süreyi, zamanaşımı süresi olarak kabul etmekte⁷² ve söz konusu sürenin Borçlar Kanunu'ndaki sebepsiz zenginleşmeye ilişkin

⁶⁵ Y21HD. 19.09.2013, E. 2012/3212, K. 2013/16204.

⁶⁶ Sözer, 2023: 232; Sözer, 2011: 110; Aynı yönde Tunçay, 2015: 510; TBK m. 81 (BK m. 65) doğrultusunda yersiz alınan primlerin iade edilmemesine, gerçek bir çalışma olmadığı halde kağıt üstünde sigortalı olarak gösterildiği belirlenen bir kişi için ödenen primlerin iade edilmemesi durumu örneği verilebilir, Tunçay-Ekmekçi, 2021: 258; Köme Akpolat, 2011: 200; Öztürk, 2016: 301; Yetik, 2018: 176.

⁶⁷ Çenberci, 1985: 568-569.

⁶⁸ Tunçomağ, 1990: 205; Çenberci, 1985: 567; Güzel ve diğ., 2021: 359.

⁶⁹ Tunçomağ, 1990: 205; Tunçay-Ekmekçi, 2021: 258; Gerek, 2002: 147; Köme Akpolat, 2011: 200; Öztürk, 2016: 303; Yetik, 2018: 176.

⁷⁰ Çenberci, 1985: 569-570; Aslanköylü-Karaoğlan, 2023: 1651; Balcı-Yılmaz, 2014: 169.

⁷¹ 506 sayılı Kanun m. 84'e göre "Yanlış ve yersiz olarak alınmış olduğu anlaşılan primler, alındıkları tarihlerden on yıl geçmemiş ise, hisseleri oranında işverenlere ve sigortalılara geri verilir. İşverenlere geri verilecek primler için Kurumca kanuni faiz de ödenir. Bu faiz, primin Kuruma yatırıldığı tarihi takibeden aybaşından iadenin yapıldığı ayın başına kadar geçen süre için hesaplanır. Primleri geri verilenlere, primleri iptal edilen çalışmalarını dolayısıyla, Kurumca iş kazalarıyla meslek hastalıkları sigortasından yapılmakta olan yardım ve ödemeler durdurulur. Hastalık, Analık, Malullük, Yaşlılık ve Ölüm Sigortalılarından yapılmakta olan yardımlar ile verilmekte olan ödenek ve aylıklar ise, ilgililer bu sebeple gerekli yardım, tahsis ve ödeme şartlarını yitirmiş olurlarsa durdurulur. Şu kadar ki, daha önce sağlanan yardımlara ait giderler ilgililerden geri alınmaz".

⁷² Y9HD. 24.03.1973, 20014/7250, Ozanoğlu/Yalınzoğlu/Tümer'den aktaran Tunçomağ, 1990: 205; Y10HD. 29.03.2011, E. 2011/1146, K. 2011/4300.

zamanaşımını sürelerine göre özel düzenleme olduğu ve bu sebeple uygulama önceliğinin bulunduğu hususunu vurgulamaktadır⁷³.

Düzenleme yersiz alınan primlere ilişkin olduğu için yersiz alınan idari para cezalarına m. 89 uygulanmayacaktır. Yersiz alınan idari para cezaları için TBK'deki sebepsiz zenginleşme hükümlerine başvurulacaktır⁷⁴.

Yersiz alınan primler iade edilirken yasal faizi ile iade edilecektir ve yasal faiz, primin Kuruma yatırıldığı tarihi takip eden ayın başından, iadenin yapıldığı ayın başına kadar geçen süre için hesaplanacaktır. Primlerin yersiz alınması farklı tarihlerde gerçekleşir ise yasal faiz son ödemeden değil, her ödemenin yapıldığı tarihi takip eden ay başından itibaren yürütülecektir⁷⁵. 10. Hukuk Dairesi de belirtilen hususu vurgulamaktadır. Buna göre "...yersiz alınan primlerin iadesini düzenleyen 5510 Sayılı Yasanın 89. Maddesine göre iadesine karar verilen yersiz primlerin geri verilmesinde faiz başlangıcı, primin kuruma yatırıldığı tarihi(ödemeyi) takip eden aybaşı olarak belirlenmesi gerekirken; ödeme tarihinden itibaren yasal faize hükmedilmesi, usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir⁷⁶".

Primlerin gecikme zammı ve faizi ile ödenmesi halinde Kurumun iade yükümlülüğü, Kuruma ödenen toplam meblağ üzerinden hesaplanacak yasal faizi içerecektir⁷⁷.

Kurumun iade yükümlülüğünü yerine getirmemesi durumunda sigortalı ve işveren Kurum aleyhine istirdat (geri alma) davası açacaktır⁷⁸. Sigortalı ve işveren yersiz alınan primlerden sadece kendi payının ödenmesi amacıyla dava açabilir⁷⁹. Yüksek Mahkemeye göre "İşveren tarafından kuruma yatırılan

⁷³ Y10HD. 20.10.2011, E. 2011/2893, K. 2011/14250.

⁷⁴ Balcı-Yılmaz, 2014: 169; Öztürk, 2016: 303.

⁷⁵ Çenberci, 1985: 570-571; Güzel ve diğ., 2021: 360.

⁷⁶ Y10HD. 18.01.2016, E. 2015/22614, K. 2016/158; "...yersiz alınan primlerin iadesini düzenleyen 506 Sayılı Kanun'un 84. maddesine göre, (5510 Sayılı Kanun'un 89. maddesi) iadesine karar verilen yersiz primlerin geri verilmesinde faiz başlangıcı, primin Kuruma yatırıldığı tarihi takip eden ay başından, iadenin yapıldığı ayın başına kadar geçen süre için hesaplanması gerekirken, faiz başlangıç tarihinin belirlenmesi faiz sonunu belirlenmemesi usul ve yasaya aykırı olup, bozma nedenidir.", Y10HD. 01.03.2018, E. 2015/19056, K. 2018/1635.

⁷⁷ Sözer, 2011: 114.

⁷⁸ Çenberci, 1985: 571.

⁷⁹ Tunçoğlu, 1990: 204; Çenberci, 1985: 571; Güzel ve diğ., 2021: 360; Sözer, 2011: 114; Yetik, 2018: 177; Öztürk'e göre sigortalı ve işveren Kuruma karşı birlikte dava açabilmelidir ve bu davada, söz konusu iki davacının Hukuk Muhakemeleri Kanunu m. 57 uyarınca ihtiyari dava arkadaşlığı bulunacaktır, Öztürk, 2016: 302-303; Sigortalının ve işverenin yersiz alınan primlerden sadece kendi payının ödenmesi amacıyla dava açabilmesi hususunun istisnalarına Yargıtay kararlarında değinilmiştir. Buna göre "Kanun'un 84 üncü maddesinde, yanlış ve yersiz alınmış oldukları anlaşılan primlerin geri verilmesi gerektiği takdirde, işverenin kendi payını ve sigortalının da payına isabet eden Kurum'dan isteyebileceği öngörülmüştür. Kural bu olmakla beraber, işverenin,

prim tutarının içinde işçi hissesi de bulunduğundan, işveren hissesi dışındaki kısmın iadesi doğru olmayıp işveren hissesinin hesaplanması suretiyle karar verilmelidir⁸⁰.

Yersiz ödenen primlerin iadesi için doğrudan dava açmak yerine öncelikle Kuruma başvuruda bulunulması gerekir. Zira 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu m. 4/1⁸¹ uyarınca 5510 sayılı Kanun ile diğer sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan uyuşmazlıklarda, hizmet tespit davaları hariç olmak üzere, dava açılmadan önce Kuruma başvurulması zorunludur. Belirtilen zorunluluğu düzenleyen hüküm, mülga 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu'nun 7. maddesine 6552 sayılı Kanun ile 2014 yılında eklenmiştir. Sigortalılık süresi aylığa yetmediği sonradan anlaşılan ve aylığı iptal edilen bir sigortalının, Kuruma yapılmış primlerinin iadesini talep ettiği ve Kuruma başvuru zorunluluğu ile ilgili düzenlemenin yürürlüğe girmesinden sonra açılan davası ile ilgili 21. Hukuk Dairesi, prim ödemelerinin iadesi için Kuruma başvurunun bulunmamasından dava şartı yokluğu sebebiyle davanın usulden reddedilmesi yönünde hüküm tesis etmiştir⁸².

bu varsayımın tersini ileri sürmesi de mümkündür. Örneğin, işveren, sigortalı payına düşen primi de kendisinin ödemesini öngören ve sigortalı ile aralarında var -olan bir anlaşma uyarınca- veya; olayımızda olduğu gibi işlemeye başlayan icra takibi sebebiyle -ödediğini iddia edebilir. Nitekim, davacı, böyle bir iddiayı ileri sürerek, açtığı dava ile hem kendi payına hem sigortalı payına isabet eden primlerin geri verilmesini istediğine göre, davacının sözü edilen iddiayı yapmış olduğu kabul edilmelidir. Esasen bu yönü, bir hakkın doğumuna ilişkin bulunması itibarıyla, mahkemenin kendiliğinden araştırması gerekir.", Y10HD. 14.12.1973, E. 1973/840, K. 1973/3160, Çakmak-Çakmak, 2004: 2318-2319; "Davacı sigortalıya ait Sosyal Sigorta prim payının dahi toplu iş sözleşmesi gereğince yatırmış bulunduğunu iddia ettiğine göre, bu iddia üzerinde durulmadan ve özellikle davacının sigortalı prim payının iddia ettiği gibi sigortalı ücretinden stopaj yoluyla kesmeksizin Kuruma yatırmış bulunduğu ve toplu iş sözleşmesi gereğince bu prim payı üzerinde sigortalının hakkı olup olmadığı usulen araştırılıp incelenmeksizin eksik inceleme ile yazılı şekilde karar verilmesi usule ve yasaya aykırı olup bozma nedenidir.", Y10HD. 04.02.1977, E. 5283, K. 694, Çakmak-Çakmak, 2004: 2318.

⁸⁰ Y10HD. 29.12.2022, E. 2022/4351, K. 2022/17030.

⁸¹ 7036 sayılı Kanun m. 4/1: "31/5/2006 tarihli ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile diğer sosyal güvenlik mevzuatından kaynaklanan uyuşmazlıklarda, hizmet akdine tabi çalışmaları nedeniyle zorunlu sigortalılık sürelerinin tespiti talepleri hariç olmak üzere, dava açılmadan önce Sosyal Güvenlik Kurumuna başvurulması zorunludur. Diğer kanunlarda öngörülen süreler saklı kalmak kaydıyla yapılan başvuruya altmış gün içinde Kurumca cevap verilmezse talep reddedilmiş sayılır. Kuruma karşı dava açılabilmesi için taleplerin reddedilmesi veya reddedilmiş sayılması şarttır. Kuruma başvuruda geçirilecek süre zamaşımı ve hak düşürücü sürelerin hesaplanmasında dikkate alınmaz".

⁸² Y21HD. 08.06.2020, E. 2019/3586, K. 2020/2059.

C. Yersiz Olarak Prim Ödenen Haller

Yargıtay kararları irdelendiğinde uygulamada, hatalı işyeri tescili⁸³, işyerinin dahil olduğu tehlike ve sınıf derecesinin yanlış tespit edilmesi; zorunlu sigortalılıktaki, isteğe bağlı sigortalılıktaki, çakışan sigortalılıktaki ve borçlanmalardaki hatalı prim ödemeleri sonucunda Kuruma yersiz prim ödendiği görülmektedir⁸⁴. Yine prime esas kazancın fazla hesaplanması, haksız bir şekilde işverenlerin teşviklerden faydalandırılmaması gibi durumlar da yersiz prim ödenen hallere örnek verilebilir⁸⁵.

Bahsedilen durumlarla ilgili örnek kararlara⁸⁶ değinmek gerekir ise Kuruma yanlışlıkla işyeri bildirgesi verdiğini iddia eden ve kendisinden icra ile tahsil edilen primlerin iadesini talep eden işveren ile ilgili Yargıtay, 506 sayılı Kanun m. 84'ün (5510 sayılı Kanun m. 89/3) uygulanması gerektiği yönünde hüküm tesis etmiştir⁸⁷. İşyerinin tehlike sınıf derecesinin yanlış tespit edildiği gerekçesi ile Kuruma başvuran işverenin, bu itirazı yerinde görülür ve işyerinin tehlike derecesi indirilir. Bu süreçte daha yüksek oran üzerinden prim tahsilatı yapıldığı gerekçesiyle, işverenin fazla ödenen primlerin iade talebi Yargıtay tarafından kabul edilmiştir⁸⁸.

Zorunlu sigortalılık ile ilgili olarak Yargıtay, 1479 Sayılı Kanun kapsamındaki hizmet birleştirilmesi kapsamında kullanılmayan hizmetler dolayısı ile ödenmiş olan primlerin yasal faizi ile iade edilmesi talebi hakkında, zorunlu sigortalılığa dayalı olarak ödenmiş primlerin Kurumca yanlış veya yersiz tahsil edildiğinin ileri sürülemeyeceğine hükmetmiştir⁸⁹. Yine davacının kurucu ortağı ve müdürü olduğu limited şirketine ait işyerinden, Sosyal Sigortalar Kurumuna tabi olduğundan bahisle Kuruma bildirim yapılması ile ilgili limited şirket ile davacı arasındaki çalışma ilişkisinin iş sözleşmesi değil, vekalet sözleşmesi olması sebebiyle Kurumun sigortalılığın iptaline ilişkin işlemini yerinde bulan Yargıtay, bu döneme ilişkin Kurumca tahsil edilen primleri, yanlış ve yersiz olarak alınan primler kapsamında bulmamıştır. Yüksek Mahkeme, haksız zenginleşenin iade yükümüne dayalı olarak dava konusu primlerin Kurum tarafından iade edilmesi gerektiğini kabul etmiştir⁹⁰.

Prime esas kazanç matrahı içerisinde olduğu kabul edilerek prime tabi tutulan yol yardımcılarından alınan primlerin yersiz ödendiği iddiası ile

⁸³ "...dava idari para cezasına itiraz niteliğinde olmayıp Kurumca resen işyeri tescil işleminin iptaliyle, Kuruma ödenmiş prim ve cezaların geri alınması davası olup, iş mahkemesi görevi kapsamına girmektedir..." Y10HD. 02.11.2004, E. 2004/10852, K. 2004/10090.

⁸⁴ Sözer, 2011: 106-107, 116 vd.

⁸⁵ Güzel ve diğ., 2021: 359; Ayrıca bkz. Çenberci, 1985: 568; Sözer, 2023: 231, dn. 2-3; Sözer, 2011: 106-107.

⁸⁶ Ayrıca bkz. Sözer, 2011: 116 vd.

⁸⁷ Y9HD. 06.04.1973, E. 39197, K. 9780, Sözer, 2011: 117.

⁸⁸ Y9. HD. 16. 01.1968, E. 11725, K. 395, Sözer, 2011: 117.

⁸⁹ Y10HD. 29.06.2015, E. 2014/12299, K. 2015/13112.

⁹⁰ Y10HD. 26.12.2005, E. 2005/10224, K. 2005/13972, Sözer, 2011: 119.

istirdadı istemine ilişkin dava ile ilgili 10. Hukuk Dairesi, davanın yasal dayanağının 506 sayılı Kanun olduğunu vurguladıktan sonra öncelikle, her bir sigortalı hakkında davalı Kurumun esas aldığı prime esas kazançları gösterir belgelerin celbi ile çalışan her bir sigortalı bazında ödenen yol yardımı tutarlarının tespit edilmesi ve ilgili mevzuat doğrultusunda iadesi gereken tutarın Kurum verileri ile doğrulandıktan sonra belirlenmesi gerektiği yönünde hüküm tesis etmiştir⁹¹.

5510 sayılı Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce 5434 sayılı Kanun kapsamında emekli aylığı alırken serbest eczacı olarak çalışmaya başlayan ve kendisinden sosyal güvenlik destek primi kesilen davacı, emekli aylığından yapılan sosyal güvenlik destek primi kesintisinin iptali ve kesilenlerin iadesini talep etmiştir. Hukuk Genel Kurulu, söz konusu çalışmanın 1479 Sayılı Kanun m. 24/I bendinde belirtilen kapsamda çalışma olduğuna ve bu nedenle anılan Kanun'un Ek 20. maddesinin üçüncü bendi uyarınca emekli aylığından sosyal güvenlik destek primi kesilmesine dair Kurum işleminde isabetsizlik bulunmadığına hükmetmek suretiyle kesilen primlerin iadesi talebini kabul etmemiştir⁹².

Zorunlu SSK sigortalılığı olmadan isteğe bağlı sigorta primi ödeyen bir kişinin sigorta kaydının Kurum tarafından iptal edilmesiyle ilgili 21. Hukuk Dairesi, 506 sayılı Kanun'un isteğe bağlı sigortalılığa ilişkin 85. maddesindeki şartların gerçekleştirilmemiş olması sebebiyle Kurumun işlemini isabetli

⁹¹ Y10HD. 08.11.2022, E. 2021/12042, K. 2022/13821; Aynı yönde "...Eldeki davada ise, mahkemece yol yardımlarının sigorta primine esas kazanç matrahına dâhil edilmemesi gerektiğine dair yaklaşım isabetli ise de, davacı tarafından çalıştırıldığı belirtilen sigortalılarına yol yardımları yapıp yapılmadığı ile yapılmış ise miktarının ve davalı Kurumca bu miktarın prime tabi tutulduğunun yöntemince belirlenmesi ve alacağın ispatı gereklidir. Bu kapsamda, mahkemece, davacı şirketin dosya arasına sunduğu ve Kurumca doğrulanıp doğrulanmadığı anlaşılmayan bordro icmallerinde yer alan tutarlar esas alınarak kurumdan sorulmaksızın hesap yapılmak suretiyle ödendiği belirtilen yol yardımı başlığı altındaki paralar dikkate alınmış olup, yol yardımlarının sigortalılara ödendiğine dair sigortalıların imzalarını içeren aylık ücret hesap pusulaları ve imzalı aylık ücret bordroları incelenmeli, davalı kurumdan gelen belgelerde yol yardımlarının sigorta primine esas kazanç içerisinde değerlendirildiğine dair herhangi bir bilgi bulunmaması karşısında, Mahkemece, davalı kuruma verilen bordroların celbi ile verildiği esnada 506 Sayılı Kanun'un 77. maddesi kapsamında prime esas kazançlar dışında ayrıca belirtilen yol yardımına dair tutarların varlığı araştırıldıktan sonra, dava konusu dönem içinde, ödenen sigorta primi ve işsizlik sigortası prim tutarları, ait oldukları dönemler ve ödeme tarihleri üzerinden, konusunda uzman bilirkişi marifetiyle, çalışan her bir sigortalı bazında dava konusu dönem içinde ödenen yolyardımları tutarları tespit edilmeli ve iadesi gereken tutarın kurum verileri ile doğrulandıktan sonra usulünce belirlenmelidir..." , Y10HD. 07.07.2021, E. 2020/8137, K. 2021/9881.

⁹² YHGK. 23.1.2013, E. 2012/10-149, K. 2013/147; Kararın değerlendirmesi için bkz. Tuncay, 2015: 510-514.

bulmuştur. Bu karar doğrultusunda ödene primler yersiz olacağı için iade edilecektir⁹³.

21. Hukuk Dairesi'nin 2019 tarihli bir kararının konusu, yurt dışından transfer edilen primlerin iadesine ilişkindir. 62 gün SSK hizmeti ve 8700 gün yurt dışı hizmet borçlanması olan davacı, İsviçre'de yatırılmış primlerin getirilerek borçlanmak istediği 5150 güne karşılık gelen kısmının mahsup edilip, kalan kısmının kendisine verilmesini istemiştir. Kurum da 5150 günün üzerindeki borçlanma ile aylık bağlama oranının arttığını ve bunun davacıya kazanım sağladığını belirtmiştir. İlk derece mahkemesinin ve istinaf mahkemesinin davayı esastan reddetmesi üzerine Yargıtay, Türkiye Cumhuriyeti ile İsviçre Federal Konseyi arasındaki Sosyal Güvenlik Sözleşmesi'nin 10/a maddesindeki "Transfer olunan primlerin Türk emeklilik sigortası çerçevesinde sigortalı veya hak sahibi yararına hiçbir menfaat sağlamıyorsa, anılan yetkili kuruluş transfer edilmiş olan primleri ilgili kimselere öder." düzenlemesine istinaden Kurumun aylık artırma işleminde kullanılan paranın aylıktaki artış oranına yansımaları ile davacının söz konusu miktarı kendisinin kullanması halinde sağlayacağı menfaat karşılaştırıldığında arada açık bir orantısızlık bulunduğundan davanın kabul edilmesi gerektiğinden bahisle kararı bozmuştur⁹⁴.

5510 sayılı Kanun m. 85 uyarınca Kurum tarafından yapılan asgari işçilik uygulaması sonucunda tahakkuk ve tebliğ edilen prim borcu ile ilgili Yargıtay'ın; Kanunda belirtilen hak düşürücü süre içerisinde itiraz ve dava yoluna başvurulmaması nedeniyle prim borcunun kesinleşmesi durumunda, Kurumun eksik işçilik tespiti ve sonrasında prim tahakkuku işleminin hukuka aykırı olduğu söylenemeyeceği ve işverenin yaptığı ödemenin de yanlış veya yersiz ödeme olarak kabul edilmeyeceği sonucuna vardığı görülmektedir⁹⁵.

Yersiz alınan primlerin iadesi ile ilgili olarak Yargıtay dürüstlük ilkesine ve iyiniyet kuralına başvurmuştur⁹⁶. Örneğin bir hamamda sigortalı olarak önce iki ay daha sonra üç gün zorunlu sigorta bildirimi olan bir kişinin sigor-

⁹³ Y21HD. 25.9.1995, E. 1995/4831, K. 1995/4752.

⁹⁴ Y21HD. 21.05.2019, E. 2018/7219, K. 2019/4010, Aydın, 2022: 539-540; Karardaki menfaatler arasındaki açık orantısızlık gerekçesinin sübjektif bir değerlendirme olması sebebiyle kararı isabetli bulmayan görüş hakkında bkz. Aydın, 2022: 541.

⁹⁵ Y21HD. 19.09.2013, E. 2012/3212, K. 2013/16204; Öztürk'e göre herhangi bir sebeple itiraz etmeyen ve cebri icra tehdidi altında borcunu ödeyen işverenin ödediği primlerin iade edilmemesi hakkaniyetle bağdaşmamaktadır. Karar doğrultusunda m. 89/3 uyarınca dava açılmayacağı kabul edilse dahi, genel hükümlere göre sebepsiz zenginleşme davası açılmasına mani bulunmamaktadır, Öztürk, 2016: 304-305.

⁹⁶ Öztürk, 2016: 301; Sözer'e göre çalışma ilişkisine dayanan sosyal sigorta ilişkisine, iş ilişkisi için yapılan sağlıklı, fiili ve geçersiz hukuki ilişki ayrımının yapılması gerekir. Sağlıklı çalışma ilişkilerinin sosyal sigorta hukukundaki karşılığı "sağlıklı sigorta ilişkisi", fiili iş ilişkisinin sosyal sigorta hukukundaki karşılığı "fiili sigorta ilişkisi", geçersiz iş ilişkisinin sosyal sigorta hukukundaki karşılığı ise "geçersiz sigorta ilişkisi" olmaktadır. Fiili sigorta ilişkisinin tanımını sağlayan çabaların sonucu, Yargıtay kararlarında kullanılmakta olan iyiniyet kuralına tekabül etmektedir, Sözer, 2011: 132-133.

talılığı, fiili çalışmanın bulunmaması nedeniyle iptal edilmiş ve fakat iptal işlemi ilgiliye bildirilmemiştir. Sigortalı daha sonra beş yıl dört ay kadar bir süre isteğe bağlı sigorta primi ve aynı dönemde askerlik borçlanması yapmak suretiyle Kuruma primlerini ödemiştir. Söz konusu primler Kurum tarafından kabul edilmiştir. İlgili kişi emeklilik talebinde bulunduğu zaman daha önceden bildirilmemiş olan sigortalılık iptal kararı ilgiliye tebliğ edilmiştir. Sigortalının emekliliğe hak kazandığının tespit edilmesine ilişkin talebinin ilk derece mahkemesi tarafından reddedilmesi üzerine Yüksek Mahkeme, “Görevi ve ödevi Anayasa ve yasalarla belirlenmiş olan Kurumun kendi hatası sonucu davacının isteğe bağlı sigortalılığını kabul edip, uzun yıllar sonra iptaline karar vermesi M.K.’nun 2. Maddesinde gösterilen dürüstlük kuralları ile bağdaşmamaktadır.” şeklinde gerekçeyle ilk derece mahkemesi kararını bozmuştur⁹⁷.

Bir diğer olayda SSK, sigortalıdan tahsil ettiği askerlik borçlanma primlerini uzun yıllar kullandıktan sonra, borçlanma farkının ödenmemiş olması gerekçesiyle, borçlanma işlemi iptal eder. Uyuşmazlık ile ilgili Yargıtay, borçlanma farkının Kurum tarafından tahsilinin her zaman mümkün olması ve objektif iyiniyet kuralını vurgulamak suretiyle askerlik borçlanmasının geçerli olduğuna hükmetmiştir⁹⁸.

1479 sayılı Bağ-Kur Kanunu kapsamındaki zorunlu sigortalılığın geçerli olduğunun ve yaşlılık aylığına hak kazanıldığına tespitinin talep edildiği uyuşmazlıkla ilgili Hukuk Genel Kurulu’nun 2015 tarihli kararında, davacının iyiniyetinin korunması gereği vurgulanmıştır. Somut uyuşmazlıkta davacı tarafından ibraz edilen giriş bildirgesine istinaden 10.1.1984 tarihinde başlayan vergi kaydı uyarınca 10.1.1984 tarihi itibarıyla kayıt ve tescili yapılmış ve fakat daha sonra Kurum tarafından re’sen yine 20.4.1982 tarihi itibarıyla mükerrer kayıt ve tescili yapılmıştır. Mükerrer sigortalılık kaydı 25.7.1990 tarihinde Kurum tarafından iptal edilmiş, ancak 20.4.1982 tarihli başlangıç tarihiyle sigortalılık işlemlerine devam edilmiştir. 30.6.2008 tarihinde davacının tahsis talebi üzerine yapılan incelemede vergi kaydı esas alınarak ilk tescil tarihinin 10.1.1984 olarak düzeltilmiş ve söz konusu talep, 10.1.1984 başlangıç tarihine istinaden 25 yıllık sigortalılık süresinin dolmaması sebebiyle reddedilmiştir. Hukuk Genel Kurulu “davacıyı kendi hatalı işlemi sebebiyle yıllarca sigortalı sayan Kurumun, davacıya sigortalı olduğu inancı ve güvenini verdikten ve uyuşmazlık konusu döneme dair primleri icra yoluyla tahsil ederek uyuşmazlık çıkarmaksızın uzun süre kullandıktan sonra sigortalılık sürelerini iptalinin kabulünün mümkün bulunmadığı aksine, özellikle davacının hatalı tescil işleminde ve yaşlılık aylığı talep ettiği tarihe kadar Kurumu yanıltıcı davranışı; gerçeğe aykırı belge ibrazı veya gerçek durumu saklama yönünde beyan veya davranışının iddia ve ispat edilememiş olması ve davacının iyiniyetle ve sigortalı olduğu inancıyla 1479 Sayılı Yasaya

⁹⁷ Y10HD. 28.12.2004, E. 2004/7771, K. 2004/12651, Sözer, 2011: 119-120.

⁹⁸ Y10HD. 2.4.2003, E. 2003/6559, K. 2003/7732, Sözer, 2011: 128.

27.2.1992 gün ve 3780 Sayılı Kanunla eklenen Geçici 8. maddesi uyarınca Kuruma prim ödemesinde bulunması karşısında, iyiniyetinin korunması ve davacının uyuşmazlık konusu dönemde sigortalı sayılması gerekmektedir⁹⁹.”

D. Yersiz Olarak Alınan Primlerin İadesinin Hukuki Sonuçları

Yersiz alınmış olan primlerin iadesiyle Kurum tarafından yapılan yardımların etkilenme durumu ile ilgili olarak m. 89/4, c.1'e göre “Prim iadesi nedeniyle sigortalıların, isteğe bağlı sigortalıların, genel sağlık sigortalılarının aylık, gelir, ödenek ve sağlık hizmetlerinden yararlanma şartlarını yitirmeleri durumunda, bu Kanuna göre ödenen aylık, gelir ve ödenekler ile sağlanan sağlık hizmetleri durdurulur”. Ödenen aylık, gelir ve ödenekler ile sağlanan sağlık hizmetlerinin durdurulması için yersiz alınan primlerin iadesiyle yasal koşulların yitirilip yitirilmediği ile ilgili her yardım türü ayrı ayrı dikkate alınmak suretiyle, Kurum tarafından araştırma yapılması gerekmektedir¹⁰⁰. İfadeye rağmen yardımlardan yararlanma şartları kaybedilmez ise sunulan edimler etkilenmeyecek ve fakat yasal koşullar ortadan kalkar ise sunulan edimler durdurulacaktır¹⁰¹.

Yersiz yapılan masraflar 96. madde hükümlerine göre ilgililerden geri alınacaktır (m. 89/4, c.2)¹⁰². 506 sayılı Kanun'da da yersiz alınan primlerin iadesi nedeniyle yararlanma koşulların ortadan kalkması durumunda, tüm sigorta dalları bakımından ödenek ve aylıkların durdurulması yaptırımını getirilmiş ve fakat, 5510 sayılı Kanun'dan farklı olarak edimlerin sunumunun durdurulmasından daha önce sağlanan yardımlara ait giderlerin ilgililerden geri alınmayacağı öngörülmüştü (m. 84)¹⁰³.

5510 sayılı Kanun m. 96'ya göre Kurumca işverenlere, sigortalılara, isteğe bağlı sigortalılara, gelir veya aylık almakta olanlara ve bunların hak sahiplerine, genel sağlık sigortalılarına ve bunların bakmakla yükümlü olduğu kişilere, fazla veya yersiz olarak yapıldığı tespit edilen bu Kanun kapsamındaki her türlü ödemeler;

⁹⁹ YHGK. 21.01.2015, E. 2014/21-326, K. 2015/777; Somut olayda sigortalıdaki bilgisizliğin yahut yanlış bilginin mazur görülmesinin mümkün olmadığı ve Kurumun m. 89/3 uyarınca yersiz alınan primleri iade etmesi gerektiği görüşü için bkz. Aydın, 2017: 779; HGK kararını isabetli bulan görüş için bkz. Aydın, 2017: 879-880.

¹⁰⁰ Güzel ve diğ., 2021: 360; Yetik, 2018: 177.

¹⁰¹ Sözer, 2023: 233; Sözer, 2011: 110; Yetik, 2018: 177.

¹⁰² 5510 sayılı Kanun m. 89/3'de hata – hile ayırımı yapılmak suretiyle hile ile ödenen primlerin iade edilmeyeceği esası benimsenmiş iken Kurum tarafından yapılan yardımların etkilenme durumu ile ilgili m. 89/4'te ve Kurum tarafından yapılan masrafların geri alınması ile ilgili m. 89/4'ün atıf yaptığı m. 96'da hata-hile ayırımı yapılmış olması çelişkiye neden olmuştur, Sözer, 2011: 112-113; Köme Akpolat, 2011: 201.

¹⁰³ Bkz. Sözer, 2011: 112-113; Köme Akpolat, 2011: 201; Bu düzenlemenin daha isabetli olduğu hakkında bkz. Güzel ve diğ., 2021: 361-362.

a) Kasıtlı veya kusurlu davranışlarından doğmuşsa¹⁰⁴, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla on yıllık sürede yapılan ödemeler, bu ödemelerin yapıldığı tarihlerden,

b) Kurumun hatalı işlemlerinden kaynaklanmışsa¹⁰⁵, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla beş yıllık sürede yapılan ödemeler toplamı, ilgiliye tebliğ edildiği tarihten itibaren yirmi dört ay¹⁰⁶ içinde yapılacak ödemelerde faizsiz, yirmi dört aylık¹⁰⁷ sürenin dolduğu tarihten sonra yapılacak ödemelerde ise bu süre sonundan,

itibaren hesaplanacak olan kanuni faizi ile birlikte, ilgililerin Kurumdan alacağı varsa bu alacaklarından mahsup edilir, alacakları yoksa genel hükümlere göre geri alınır (m. 96/1).

Alacakların yersiz ödemelere mahsubu, en eski borçtan başlanarak borç aslına yapılır, kanuni faiz kalan borca uygulanır. Bu hüküm ilgili hak sahiplerinin muvafakat etmeleri kaydıyla, aynı dosyadan diğer bir hak sahibine yapılan yersiz ödemelere mahsubunda da uygulanır (m. 96/2).

Yersiz ödemenin gelir ve aylıklardan kesilmesinde, kesintinin başlayacağı ödeme dönemi başı itibarıyla kanunî faizi ile birlikte hesaplanan borç tutarı, gelir ve aylıktan % 25 oranında kesilmek suretiyle uygulanır (m. 96/3).

5510 sayılı Kanun m. 89/4'ü irdelerken m. 53/5'i göz ardı etmemek gerekir. Bahsedilen düzenlemeye göre sigortalının, sigortalı sayılması gereken sigortalılık halinden başka bir sigortalılık hali için prim ödemiş olması durumunda, ödenen primler m. 53/1¹⁰⁸ uyarınca esas alınan sigortalılık hali için öden-

¹⁰⁴ Fazla veya Yersiz Ödemelerin Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik (RG. 27.09.2008, 27010) m. 5/1'e göre ilgililerin kasıtlı ve kusurlu davranışları "a) Kuruma verilen veya ibraz edilen belgelerle gerçeğe aykırı bildirimde bulunulması, b) Örneği Kurumca hazırlanan belgelerle bildirilmesi taahhüt edilen durum değişikliklerinin bir ay içinde Kuruma bildirilmemesi, c) Kanunda öngörülen şartlar yerine gelmediği hâlde, sahte bilgi ve belgelerle sağlık hizmetleri ve diğer haklardan, ödeneklerden yararlanılması ile gelir veya aylık bağlatılması, ç) Sahte hizmet kazandırılmak suretiyle sağlık hizmetleri ve diğer haklardan, ödeneklerden yararlanılması ile gelir veya aylık bağlatılması, d) Boşanma nedeniyle gelir veya aylık bağlandıktan sonra boşandığı eşiyile fiilen birlikte yaşamaması, e) Gelir ve aylıklarının kesilmesi gerektiği hâlde durumun gizlenmesi ve/veya bildirilmemesi, f) Sigortalılar ile gelir veya aylık alanlara yapılan ödemelerden, hak sahipliği sona ermesine rağmen her hangi bir kişi tarafından tahsilat yapılması"dır.

¹⁰⁵ İlgililerin kasıtlı ve kusurlu davranışları dışında kalan, Kurum çalışanlarının kasıtlı veya kusurlu davranışı, ihmali, dikkatsizliği ve bilgisizliği gibi sebeplerden kaynaklanan yersiz ödemeler Kurumun hatalı işlemlerini oluşturur (Fazla veya Yersiz Ödemelerin Tahsiline İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik m. 6/1).

¹⁰⁶ 6111 sayılı Kanunla "üç ay" ibaresi "yirmidört ay" şeklinde değiştirilmiştir.

¹⁰⁷ 6111 sayılı Kanunla "üç aylık" ibaresi "yirmidört aylık" şeklinde değiştirilmiştir.

¹⁰⁸ 5510 sayılı Kanun m. 53/1'e göre "Sigortalının 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (a) ve (b) bentlerinde yer alan sigortalılık statüleri ile (c) bendinde yer alan sigortalılık statüsüne aynı anda tabi olacak şekilde Kanun kapsamına girmesi halinde öncelikle aynı maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında, (a) ve (b) bentlerinde yer alan

miş ve esas alınan sigortalılık halinde geçmiş kabul edilir. Daha açık deyişle örneğin işçi olan bir sigortalı için bağımsız çalışan gibi prim ödenmiş ise işçi olarak prim ödenmiş sayılacaktır¹⁰⁹. Aynı anda her iki sigortalılık statüsüne tabi prim ödendiğinin anlaşılması halinde prim aktarımı yapılmayacak, geçersiz sigortalılık statüsü sona erdirilerek ödenmiş olan tutarlar m. 89/3 doğrultusunda iade edilecektir¹¹⁰. Bir kooperatifte yönetim kurul başkanı olup aynı zamanda, aynı kooperatifin inşaat işyerlerinden 4/1-a bendi kapsamında bildirimleri bulunan sigortalının, bu bildirimlerinin Kurum tarafından iptal edilmesi üzerine 10. Hukuk Dairesi, kooperatif tüzel kişiliği ile yönetim kurulu başkanı olan davacı arasındaki hukuki ilişkinin iş sözleşmesine değil, bir vekalet sözleşmesi dayanması gerekçesiyle davacının 4/1-b bendi kapsamında sigortalı sayılacağını ve m. 53/5 dikkate alınarak elde edilecek sonuca göre karar verilmesi gerektiğini kabul etmiştir¹¹¹.

sigortalılık statülerine tabi olacak şekilde Kanun kapsamına girmesi halinde ise aynı maddenin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılır. Ancak, sigortalılık hallerinin çakışması nedeniyle Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamındaki sigortalılığı esas alınanlar, yazılı talepte bulunmak ve Kanunun 82 nci maddesine göre belirlenen prime esas kazanç alt sınırı ve üst sınırına ilişkin hükümler saklı olmak kaydıyla, esas alınmayan sigortalılık statüsü kapsamında talep tarihinden itibaren prim ödeyebilirler. Bu şekilde ödenen primler; iş kazası ve meslek hastalığı sigortasından sağlanan haklar yönünden, Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında sigortalılık statüsünde, kısa vadeli sigorta kollarından sağlanan diğer yardımlar ile uzun vadeli sigorta kollarından sağlanan yardımlar yönünden ise Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalılık statüsünde değerlendirilir. Bu fıkra hükümlerine göre ödeme talebinde bulunduğu halde ait olduğu ayı izleyen ayın sonuna kadar ödenmeyen primlerin ödeme hakkı düşer. 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendinin (4) numaralı alt bendi ile aynı maddenin birinci fıkrasının (b) bendindeki diğer sigortalılık statülerine aynı anda tabi olacak şekilde çalışılması durumunda, (b) bendinin (4) numaralı alt bendi dışındaki diğer sigortalılık durumu, 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (b) bendi kapsamında muhtar sigortalılığı ile aynı maddenin birinci fıkrasının (b) bendindeki diğer sigortalılık statülerine aynı anda tabi olacak şekilde çalışılması durumunda muhtar sigortalılığı dikkate alınır”.

¹⁰⁹ Bkz. Sözer, 2011: 136-137; Konu hakkında bkz. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı Sigorta Primleri Genel Müdürlüğü 2014/28 Sayılı Genelge; Genelge'nin tam metni için bkz. <https://kms.kaysis.gov.tr/Home/Kurum/22620739>.

¹¹⁰ 2014/28 Sayılı Genelge, s. 2.

¹¹¹ Y10HD. 15.05.2017, E. 2014/21419, K. 2017/4135.